

Лекція № 9

Тема: Педагогічні ідеї та діяльність Й.Г.Песталоцці

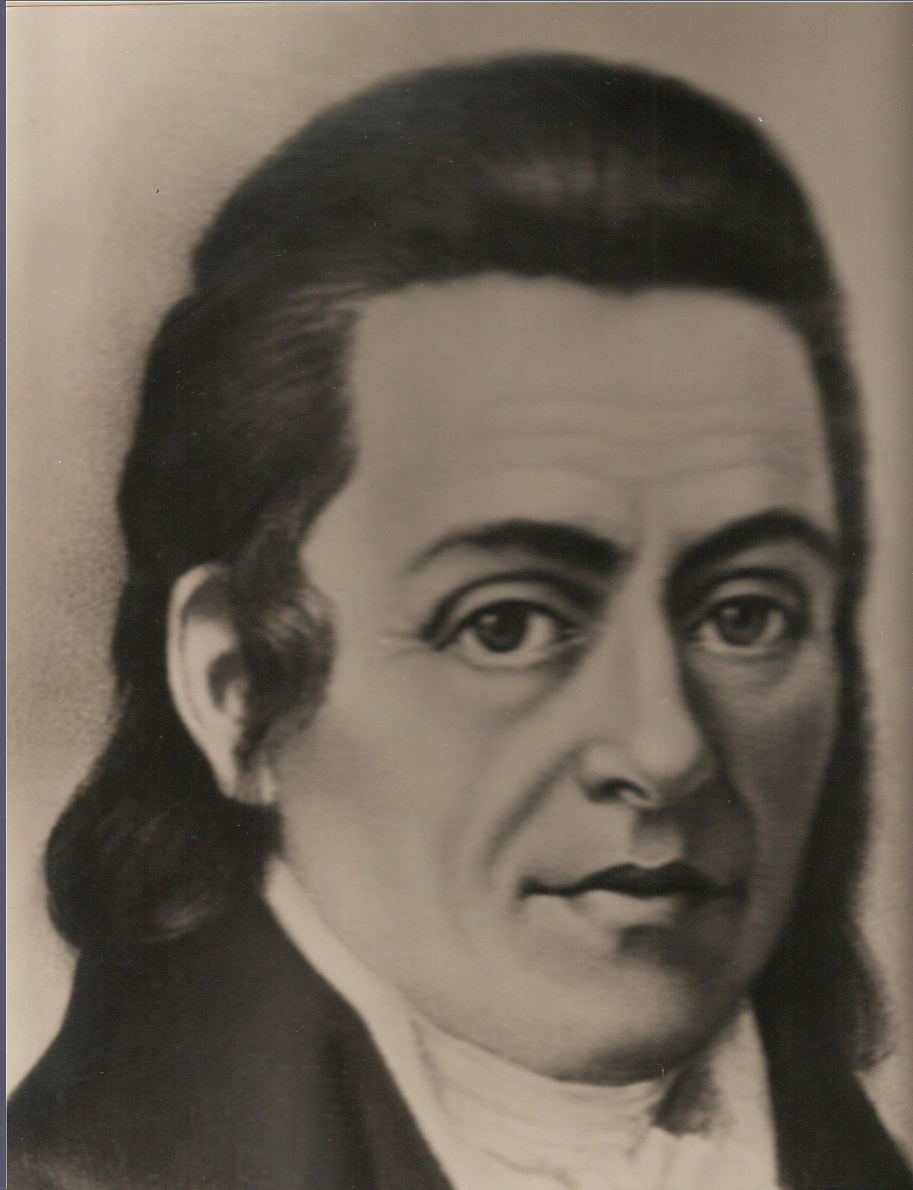
План

1. Педагогічна діяльність Й.Г.Песталоцці.
2. Ідеї і завдання виховання. Теорія елементарної освіти.
3. Фізичне і трудове виховання.
4. Думки Й.Г.Песталоцці про зміст і методи етичного виховання.
5. Розумова освіта.
6. Вплив демократичних ідей Й.Г. Песталоцці на розвиток педагогічної теорії і шкільної практики.

Література:

- ▶ Песталоцци И.Г. «Как Гертруда учит своих детей». Избр. педагогические сочинения, М., Педагогика, 1981, т.1. - С. 61-212.
- ▶ Н.К.Крупская «Народное образование и демократия». Педагогические сочинения в 6-ти томах, М., Педагогика, 1978 т.1. - С. 168-182.
- ▶ Педагогический словарь, т.2. – С. 122-124.

Йоган-Генріх Песталоцці (1746-1827)

1746 народився Й.Г.Песталоцці в сім'ї лікаря в Швейцарії (м. Цюріх). Батько помер рано, і хлопчика виховувала мати і віддана служниця (селянка). Приклад цієї самовідданої жінки на все життя зберігся в пам'яті Й.Г.Песталоцці.

Саме в цей час у країні розвивалися капіталістичні відносини. Народні маси знаходилися під подвійним гнітом: з боку феодалів і буржуазії, що народжувалася. Поміщики-феодали підсилювали експлуатацію селян. Гнані потребою селяни вимушені були йти на мануфактуру, на фабрики, що виникають у той час. Загальний рівень освіти був дуже низьким. На школи для народу держава грошей не витрачала.

Живучи під час канікул у діда Песталоцці близько ознайомився з важким положенням селян, проникся співчуттям до народу. Освіту Песталоцці отримав спершу в початковій а потім в латинській школі, вищому учбовому закладі гуманітарного напрямку (колегіум ...) Світогляд Песталоцці складався під впливом:

1. Спілкування з вільною молоддю.
2. Участь в Гельватичному (швейц.) суспільстві юних патріотів.
3. Лекції професора Якова Бадмера.
4. Знайомством з «Суспільним договором і Емілем» Руссо, був близький до ідей філантропістів.

Члени гуртка «Гельватичне суспільство юних патріотів» займалися викриттям посадових осіб, які зловживали владою, гнобили народ; вони добивалися проведення буржуазно-демократичних реформ. Песталоцці в числі активних членів гуртка було заарештовано. Тяжке положення селян не залишало в спокої Песталоцці протягом всього його життя - «Син бідняка існує не для того, щоб вертіти колесо, що підносить вверх якого-небудь гордого громадянина».

На початку 90-х років в творі «Так чи ні?» виражає відношення до французької революції: «Я упереджений на користь народу ... всим серцем стою за права народу і плекаю надію, що народ не вічно буде в підпорядкуванні у марнотратних і неприборканих слуг уряду». І далі, «його єдиною спадщиною є приниження і ганьба, єдиною подругою – потреба, а єдиною утіхою - трактир». Позбавлення від соціальної нерівності Песталоцці бачить не в революційній зміні суспільних відносин а в «правильній орієнтації суспільного виховання», - відзначає Н.К. Крупська.

Песталоцці переконаний в тому, що потрібно корінним чином змінити трудове виховання і навчання дітей. Для реалізації цього завдання він здійснив ряд сміливих починів.

1774 р. у м. Нейгоф. Песталоцці організував «Установу для бідних». Діти працюють у ткацькій і прядильній майстернях, виконують сільськогосподарські роботи, окупаючи своєю працею витрати на їх утримання і навчання. Діти розвиваються фізично, набувають елементарних знань, учбових і трудових умінь і навичок. «Я жив роками в колі більш ніж 50 убогих дітей; я ділив з ними в бідності мій хліб; я сам жив як жебрак, для того, щоб навчити жебраків жити по-людськи».

У школі Песталоцці вперше зробив спробу з'єднати навчання з виробничою працею. Але в ній праця і навчання були зв'язані механічно, обидва процеси чергувалися в часі, завдання взаємного збагачення не стояло. Через деякий час **1780 р.** - Песталоцці вимушений був закрити школу, оскільки вона не могла існувати на одні заробітки дітей (ринкова стихія, конкуренція пригнічували).

Тимчасово перервавши практичну діяльність, Песталоцці узагальнює практичний досвід в соціальному романі «Лінгард і Гертруда» (80-ті роки). Мрії про викорінювання народних лих за допомогою виховання, висловлені в романі, принесли популярність письменникові.

1792 р. законодавчі збори революційної Франції надали Песталоцці почесного звання французького громадянина як людині, що служила справі свободи.

Після буржуазної революції в Швейцарії уряд республіки доручив, в кінці 90-х років, Песталоцці керувати дитячим притулком в містечку Станц, де в результаті придушення селянського повстання залишилися багато сиріт. Песталоцці став батьком, люблячим і дбайливим, добившись великих успіхів в справі етичного виховання. У будівлі монастиря було зібрано більше 80 дітей (від 5 до 10 років). Песталоцці без помічників узявся за справу, але через півроку влада розмістила в приміщенні госпіталь. Мріючи про виховну роботу на користь народу Песталоцці розробляє раціональну методику початкового навчання в народній школі («Лист другу із Станця», 1799р.).

Початок XIX ст. м. Бургдорф. Песталоцці в школі для малолітніх дітей (5-8 років) розробляє теорію елементарної освіти, а також методику вивчення дітьми форм, розвиток уявлень, мовлення.

Осінь 1800 р. на базі школи був відкритий інститут (тут об'єдналася середня школа з інтернатом і установою для підготовки вчителів). Інститут переводять в місто Івердон, де воно існує до 1825 р. і набуває світової популярності.

1801р. педагогічна праця «Як Гертруда вчить своїх дітей», «Мета і план виховних установ для бідних», «Про народну освіту і індустрію».

У середній школі Івердонського університету навчалися в основному діти багатих батьків, проте Песталоцці мріяв нести знання дітям селян і бідноти.

1818 р. відкриває школу для бідних. Гроші були невеликими і школа незабаром припиняє своє існування.

1826 р. Песталоцці пише свій передсмертний твір «**Лебедину пісню**» - підсумок всього його життя і педагогічної діяльності в області виховання.

Виховання є основним засобом подолання соціальної несправедливості. Оволодіння раціональними прийомами праці приведе до поліпшення добробуту народу.

Важливе завдання – підготовка до трудової діяльності відповідно до нових економічних і соціальних умов. Проте це завдання підпорядковане важливішому – формуванню особи (розвиток природних задатків, вироблення відповідних умінь, навичок). Оскільки людина єдине ціле, трудове виховання ніколи не відділяється від розумового, етичного і фізичного розвитку. Відповідно до поставленого завдання створюється теорія елементарної освіти.

У «Лебединій пісні» Песталоцці пише: «Ідея елементарної освіти є не що інше, як ідея про згоду з природою в справі розвитку здібностей і сил людського роду» (на ідею елементарної освіти варто дивитися як на ідею природовідповідного розвитку сил і здібностей людської душі і розуму, а також естетичних здібностей). У Руссо принцип природвідповідності означав слідування природі дитини в процесі виховання. Песталоцці вважає виховання природвідповідним, якщо воно сприяє розвитку зверху закладених в природі дитини потенційних внутрішніх сил. Виховання «за Песталоцці» повинне бути побудоване на психологічному фундаменті (наполягав на психологічному спостереженні за дітьми). Дав оцінку сім'ї, яка на першому етапі стає прообразом школи.

Мета фізичного виховання - розвиток природних фізичних задатків дитини, вироблення відповідних умінь і навичок. Песталоцці вказував, що фізичне виховання сприяє формуванню людської особи, розвитку розуму, етичних відчуттів, вольових якостей.

- початок фізичного виховання закладається в сім'ї;

- необхідні рухливі ігри.

Вимагав, щоб учення і гра взаємно доповнювали одне одного, і вчителі учили використовувати дитячі ігри у виховних цілях. Систему фізичного розвитку дитини Песталоцці будував на основі елементарної гімнастики (шляхом виконання простих рухів).

Основне завдання *етичного* виховання – виховання гуманних відчуттів до людей, активної любові до них, «дійсній людяності». Тут необхідне дотримання принципу послідовності: від моральних відчуттів через вправи і навички – до формування етичних переконань. Велике значення Песталоцці надавав особистому прикладу вихователя і вправам дітей в етичних вчинках. Песталоцці вважав релігію основою моральності. Сам же виступав проти корисливого духівництва.

*“Людину, яка багато
знає, потрібно і
майстерніше ...
вести до
внутрішньої
узгодженості, до
гармонії її знань з
умовами їх існування
і до рівномірного
розвитку усіх її
духовних сил. Якщо
цього немає, то її
знання для неї самої
стають вогнем, що
блукає...”*

Елементарна освіта стосується і **розумового виховання**. Елементарна розумова освіта здійснюється на основі «методу розвиваючого навчання». Не розвиток наукових уявлень, а розвиток людської природи через науку – таке завдання навчання. Про цей метод К.Д. Ушинський писав як про відкриття, яке назавжди залишить за Песталоцці ім'я першого народного вчителя. Торкаючись питання розумового навчання Песталоцці розвиває думку про те, що пізнавальний процес дитини повинен починатися з наочного ознайомлення з предметом, що вивчається, із сприйняття його органами чуття.

Наочність – вищий принцип навчання. Завдяки спостереженню за предметом, поняття про нього стає точнішим, ознайомлення з іншими ознаками предмету робить поняття повним. Рух думки від спостереження до утворення чітких понять розвиває розумові здібності. Прагнучи спростити процес навчання Песталоцці виділив прості елементи всякого знання (число (одиниця), форма (пряма лінія), слово (звук)) рахувати, вимірювати, говорити.

Створення приватних методик початкового навчання

Завданням викладання рідної мови Песталоцці вважав розвиток мовлення дитини, збагачення словникового запасу.

- а) відстоював звуковий метод навчання грамоті;
- б) дав вказівки щодо збільшення словникового запасу дітей;
- в) тісно пов'язував навчання з наочністю;
- г) повідомляв елементарні відомості з природознавства, географії, історії.
- д) при придбанні навиків письма рекомендував проводити попередні вправи в зображенні елементів букв.

Велику увагу приділяв орфографічній правильності письма.

Запропонував метод вивчення чисел, починаючи з елемента – одиниці.

Поняття повинні засвоюватися під час ігор.

Процес навчання будував індуктивним шляхом (послідовний перехід від елементів до цілого).

Дотримання послідовності, поступовості.

Песталоцці розробив методику первинного навчання рідній мові, рахуванню, вимірюванню. Включає в зміст первинного навчання елементи геометрії, малювання, співу, гімнастики.

1. Вимагав врахування психічних особливостей дітей різного віку;
2. Велике значення надавав вправам (при навчанні читання, письма, рахування, при розвитку усного мовлення);
3. Песталоцці належить ідея створення арифметичного ящика (дидактичний матеріал) і використання рельєфних посібників.

Заслуга: ідея розвитку в процесі навчання здібностей дитини і підготовка їх до діяльності (розвиваюче навчання).

Слабкі сторони:

1. Переоцінка ролі вправ.
2. Роз'єднання і зіставлення розвитку мислення дитини накопиченню нею знань.
3. Став на шлях виправдання теорії формальної освіти

Створене Песталоцці педагогічне вчення визначило новий етап в розвитку педагогічної думки. З ім'ям Песталоцці пов'язано становлення початкової народної школи. У пам'яті людства залишилася справді подвижницька діяльність цієї людини, моральним принципом якої було – «нічого для себе, все для інших».

- 1) теорія гармонійного природовідповідного розвитку сил і здібностей;
- 2) теорія елементарної освіти;
- 3) з'єднання навчання з виробничою працею зробили позитивний вплив на розвиток теорії і практики суспільного і сімейного виховання.

Положення педагогічної спадщини Й.Г. Песталоцці актуальні і сьогодні, особливо його твердження: навчаючи всіх, добре вчи кожного, поєднуйте навчання учнів з суспільнокорисною працею, постійно удосконалюйте навчання у відповідності до вимог життя, суспільства; активізуйте навчально-пізнавальну діяльність учнів, сприяйте всебічному розвитку їх здібностей і мислення.

Питання до теми:

1. У чому заслуга Й.Г.Песталоцці?
2. Як Ви розумієте концепцію елементарної освіти?

Тестові питання

- 1 В якому році народився Й.Г.Песталоцці:
 - а) 1827;
 - б) 1746;
 - в) 1761;
- 2 Назва міста в якому народився Й.Г.Песталоцці:
 - а) Нейгоф;
 - б) Бургдорф;
 - в) Цюріх;
- 3 Назва роману написаного Песталоцці в 1781 р.:
 - а) "Суспільний договір";
 - б) "Азбука спостереження";
 - в) "Лінгард і Гертруда";

4 Основою початкового навчання Й.Песталоцці вважав:

- а) звук;
- б) буква;
- в) цифра;
- г) слово, форма, число;
- д) колір, звук, смак;
- е) відчуття, досвід, праця;

5 В якому році помер Й.Г.Песталоцці:

- а) 1827;
- б) 1774;
- в) 1804.